

باروری ایده‌آل؛ تفاوت‌های روستا/شهری و عوامل مرتبط با آن (مورد مطالعه: افراد در شرف ازدواج مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی منتخب شهر کرمانشاه)

سراج‌الدین محمودیانی^۱، حسین محمودیان^۲ و سهیلا شهریاری^۳

تاریخ دریافت: ۱ اسفند ۱۳۹۳

تاریخ پذیرش: ۲ اردیبهشت ۱۳۹۴

چکیده

در دهه‌های اخیر باروری در کل کشور با روند کاهشی مواجه بوده است. کاهش باروری در نقاط روستایی نیز با فاصله‌ای زمانی بعد از نقاط شهری رخ داده است ولی سطوح باروری آن دو متفاوت است. هدف مطالعه حاضر بررسی تفاوت‌های روستا شهری باروری ایده‌آل و تعیین‌کننده‌های آن است. روش تحقیق پژوهش حاضر پیمایش، جامعه آماری تمامی افراد در شرف ازدواج مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی منتخب شهر کرمانشاه و نمونه آماری در برگیرنده ۴۰۰ نفر از افراد مذکور است. داده‌ها از طریق پرسشنامه ساخت‌یافته گردآوری شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که تنها متغیر سطح تحصیلات مادر بر باروری ایده‌آل افراد ساکن شهر اثر معناداری دارد. نتایج همچنین گویای این مطلب است که سطح تحصیلات پاسخگو، سطح تحصیلات مادر، وضعیت اشتغال و میزان درآمد خانواده بر اندازه ایده‌آل باروری در میان روستاییان اثر معناداری دارد. مدل استفاده‌شده در مجموع، حدود ۳۲ درصد از واریانس باروری ایده‌آل ساکنان روستا را تبیین می‌کند. نتایج نشان می‌دهد بسترها و زمینه‌های اقتصادی-اجتماعی ساکنان روستا و شهر متفاوت است. این موضوع به آسیب‌پذیرتر شدن روستاییان در مقابل برنامه‌های جمعیتی نادرست خواهد انجامید. بنابراین، روستاییان در سیاست‌گذاری‌های جمعیتی توجه خاص خود را می‌طلبند.

کلید واژه‌ها: افراد در شرف ازدواج، باروری ایده‌آل، باروری در روستا، محل سکونت، کرمانشاه.

۱. دانشجوی دکتری جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول) seraj_gilan@yahoo.com

۲. دانشیار جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران. hmahmoud@ut.ac.ir

۳. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. soheilashahriari1987@gmail.com

این مقاله برگرفته از پژوهشی شخصی است که نویسندگان در جامعه آماری مورد نظر انجام داده‌اند.

مقدمه و بیان مسئله

انتقال به باروری پایین همراه با افزایش امید زندگی نکات مهم تغییرات جمعیتی در جهان‌اند. این امر پیامدهای اجتماعی اقتصادی گوناگونی دارد. کشورهایی مثل ایران، چین، برزیل و ترکیه که کشورهای درحال توسعه با باروری پایین هستند، نشان داده‌اند باروری پایین دیگر ویژگی خاص جوامع ثروتمند غربی نیست. از آنجا که مناطق دارای باروری زیر سطح جایگزینی امروزه نصف جمعیت جهان را در بر می‌گیرد، لذا باروری پایین دیگر پدیده‌ای جهانی است (باستن^۱ و همکاران، ۲۰۱۳). باروری را می‌توان تعیین‌کننده اصلی رشد جمعیت به شمار آورد که باعث افزایش یا کاهش تعداد و نرخ رشد جمعیت می‌شود. همان طور که در زیست‌شناسی و پزشکی این اصطلاح برای نشان دادن قابلیت فرزندزایی به کار می‌رود، جمعیت‌شناسان نیز باروری را به عنوان فعالیت فرزندآوری یک جمعیت تعریف می‌کنند (ناگ و سینگل، ۲۰۱۳^۲).

رفتار باروری بر اساس محرک‌ها، فرآیند تصمیم‌گیری و نگرش‌های مرتبط می‌تواند به عنوان رفتاری اجتماعی که در یک محیط اجتماعی حادث می‌شود، در نظر گرفته شود (محمودیان، ۱۳۷۹). کاهش باروری بدون تردید با تغییرات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی مرتبط است. اما ماهیت و ترکیب خاص هر یک از این عوامل از جامعه‌ای به جامعه‌ای دیگر متفاوت است (رد^۳ و همکاران، ۱۹۹۹). امروزه بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و درحال توسعه میزان باروری کل در سطح جایگزینی و حتی پایین‌تر از آن را تجربه کرده‌اند. ایران نیز از جمله کشورهایی است که در چند دهه اخیر افت شدیدی را در نرخ‌های باروری خود داشته است (عباسی‌شوازی و خواجه‌صالحی، ۱۳۹۲).

در سه دهه گذشته باروری در ایران به طور چشمگیری کاهش پیدا کرده است. کاهش سریع باروری در ایران در تمام مناطق جغرافیایی و برای همه زیرگروه‌های اجتماعی و جمعیتی صورت گرفته است. فرآیند گذار باروری در ایران متناسب با تحولاتی بوده است که در ابعاد مختلف اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی به وقوع پیوسته و به تغییراتی در ایستارهای مرتبط با ازدواج و فرزندآوری و در نهایت ایده‌آل‌ها و رفتارهای باروری منجر شده است (عباسی‌شوازی و همکاران، ۱۳۹۱). از سویی

1. Basten
2. Nag and Singhal
3. Reed and

باروری ایده‌آل؛ تفاوت‌های روستا/شهری ...

دیگر، در مطالعات باروری به خوبی مشخص شده که تمایل افراد درباره باروری آینده، پیش‌بینی‌کننده مهم باروری آینده خواهد بود. همچنین در این خصوص، مطالعات نشان داده‌اند که تمایلات باروری در محیط‌های زیادی، پیش‌بینی‌کننده مفیدی برای استفاده از وسایل پیشگیری و رفتار باروری‌اند. تحلیل تعیین‌کننده‌های باروری، دلالت‌های سیاستی مهمی در طراحی، پیاده‌سازی و ارزیابی کارایی سیاست‌های تنظیم خانواده در کشورهای درحال توسعه خواهد داشت (وایتز،^۱ ۲۰۰۹). لذا در سال‌های اخیر با کاهش باروری و سالخوردگی روزافزون جمعیت، توجه محققان جمعیتی به سمت نیات و ترجیحات باروری جلب شده است (رازقی‌نصرآباد و میرزایی، ۱۳۹۱). با توجه به کاهش باروری در ایران در دهه‌های اخیر، امروزه اکثر مسئولان و سیاست‌گذاران کشور به بحث جمعیت وارد شده‌اند، چرا که از رسیدن باروری به زیر سطح جایگزینی و تداوم این کاهش در سال‌های پیش‌رو نگران‌اند. در استان کرمانشاه کاهش باروری، به طور قابل ملاحظه‌ای اتفاق افتاده است. برآوردها نشان می‌دهد میزان باروری کل در این استان از رقم ۶/۱۶ فرزند برای هر زن در سال ۱۳۵۵ به ترتیب به ۶/۵، ۲/۵ و ۱/۹ فرزند برای هر زن در سال‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۷۹ رسیده است یعنی باروری به زیر سطح جایگزینی انتقال یافته است (عباسی‌شوازی و مک‌دونالد، ۲۰۰۵؛ عباسی‌شوازی، ۲۰۰۰). بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۰ باروری کل برای استان مذکور به ۱/۶ فرزند هم رسیده است. از آنجا که سیاست‌های جدید جمعیتی در دستور کار قانون‌گذاران قرار گرفته است، این موضوع باید مورد توجه قرار گیرد که بدون مطالعه ایده‌آل‌های باروری به منظور شناخت عوامل اصلی تعیین‌کننده رفتار باروری در آینده، دستیابی به اهداف سیاست‌های جمعیتی از جمله باروری بالاتر از سطح جایگزینی، ممکن نخواهد بود.

موضوعی که در بحث‌های جمعیتی امروز ایران مغفول مانده این است که هنوز ۳۰ درصد جمعیت کشور در نقاط روستایی زندگی می‌کنند که بی‌شک شرایط و بسترهای اقتصادی و اجتماعی متفاوتی با شهر دارند و مطالعات جداگانه و علمی خاص خود را می‌طلبد تا بتوان سیاست‌های جمعیتی مناسبی را در دستور کار قرار داد. یکسان شمردن ویژگی‌های شهر و روستا و پیچیدن نسخه‌ای یکسان برای آن دو فاقد نگاه علمی است و احتمالاً منتج به نتیجه نگردد. بنابراین در مطالعه

1. Withers

توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳

حاضر سعی شده است اندازه ایده‌آل خانواده یا همان باروری ایده‌آل در بین افراد در شرف ازدواج به تفکیک محل سکونت شهر و روستا بررسی شود. سؤالاتی که این مطالعه به دنبال پاسخ به آنهاست: ۱. آیا بین افراد روستایی و شهری در نگرش به باروری ایده‌آل تفاوتی وجود دارد یا همگرایی به وجود آمده است؟ ۲. چه عامل یا عواملی می‌تواند اندازه باروری ایده‌آل را در نقاط شهری و روستایی تبیین کند؟ ۳. سهم هر عامل در تبیین تغییرات باروری ایده‌آل برحسب محل سکونت چگونه است؟ ۴. در شرایط حاضر چه سیاست جمعیتی برای مناطق روستایی مناسب است؟

پیشینه تحقیق

در زمینه باروری ایده‌آل و اندازه ایده‌آل خانواده مطالعات زیادی انجام گرفته است. در ادامه برخی از مطالعات صورت گرفته در دو قالب کلی مطالعات مرتبط با "اندازه ایده‌آل فرزندان" و پژوهش‌های مرتبط با "عوامل مؤثر بر باروری ایده‌آل" مرور خواهند شد.

در مطالعه‌ای در بین زنان کویتی (شاه و همکاران، ۱۹۹۸) نویسندگان نتیجه گرفتند که تعداد فرزندان دلخواه زنان کویتی برابر ۵/۳ فرزند است. در مطالعه‌ای دیگر در این زمینه (هاجوون و مورگان^۱، ۲۰۰۵) نشان داده شد که ایده‌آل و تمایل غالب آمریکایی‌ها بر داشتن دو فرزند دلالت دارد. در مطالعه‌ای در بولیوی (مکنام^۲، ۲۰۰۹) نتیجه گرفته شد میزان باروری خواسته برای زنان بومی و غیر بومی به ترتیب برابر ۲/۷ و ۲/۶ فرزند است. مطالعات در داخل ایران (عباسی‌شوازی و همکاران، ۱۳۸۱؛ حسینی و بگی، ۱۳۹۳) نیز نشان داده‌اند افراد عمدتاً تعداد ۲ فرزند را به عنوان تعداد فرزند ایده‌آل خود اعلام می‌دارند یعنی الگوی غالب فرزندآوری در ایران دوفرزندی است. پاره‌ای دیگر از مطالعات بیشتر بر عوامل تعیین کننده باروری ایده‌آل تمرکز داشته‌اند.

پژوهشی در بین زنان گواتمالایی (پیپلی^۳ و همکاران، ۱۹۷۹) نشان داده است زنانی که فرزندان بیشتری می‌خواهند احتمالاً در مقایسه با آنانی که دیگر فرزند اضافی نمی‌خواهند، جوان‌تر و

1. Hagewen and Morgan
2. McNamee
3. Pebley

Journal of Rural Development

Editor in Chief: Dr. Seyed Ahmad Firouzabadi Director in Charge: Dr. Younes Nourbakhsh

Executive Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright Holder: The Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

باروری ایده‌آل: تفاوت‌های روستا/شهری ...

تحصیل کرده‌تراند. در مطالعه‌ای در اسپانیا (آدسرا،^۱ ۲۰۰۶) نتیجه گرفته شد زنانی که در اواسط دهه بیست سالگی با بیکاری روبرو می‌شوند تمایل دارند باروری خود را کمتر از باروری ایده‌آل‌شان تحقق بخشند. مطالعات دیگر (کرینفلد و کونیتزکا،^۲ ۲۰۰۸؛ هایالند^۳ و همکاران، ۲۰۰۸؛ کوچران^۴ و همکاران، ۱۹۹۰؛ تامسون^۵ و همکاران، ۱۹۹۰؛ آنگر و مولینا،^۶ ۱۹۹۹) نشان داده‌اند متغیرهایی از قبیل بزرگ شدن با هر دوی والدین، خواهر و برادر بیشتر داشتن، مالکیت زمین در روستاها، تحصیلات و اختلافات زناشویی بر اندازه باروری ایده‌آل اثرگذار است. مطالعات در ایران (عباسی شوازی و همکاران، ۱۳۸۳؛ اکابری و همکاران، ۱۳۸۷) نیز نشان داده است که سطح تحصیلات، وضعیت اشتغال و سن زنان بر باروری ایده‌آل تأثیر می‌گذارند. در تمامی مطالعات مرور شده مطالعه‌ای که مشخصاً به تفاوت‌های روستا شهری باروری ایده‌آل بپردازد وجود ندارد و در هیچ‌کدام به بررسی اثر متغیرهای مختلف به تفکیک محل سکونت پرداخته نشده است. مطالعات صورت گرفته عمدتاً یا فقط در نقاط شهری و یا به طور محدود تنها در نقاط روستایی انجام شده است. لذا در مطالعه حاضر سعی شده است تا چنین خلأیی پوشانده شود.

چارچوب مفهومی

در این بخش سعی می‌شود مهمترین تئوری‌های تبیین‌کننده رفتار باروری مرور و بررسی شود. یکی از تحلیل‌های مهم در زمینه کاهش جهانی باروری «نظریه انتقال جمعیتی» است. این نظریه در فرانسه، توسط لاندری^۷ و بعداً در آمریکا توسط نوتشتاین و دیویس در ۱۹۴۵ توسعه یافت. نظریه مذکور ابتدا برای تبیین رشد بالای جمعیت در اروپا و خصوصاً در بریتانیا طی انقلاب صنعتی به کار گرفته شد (اوجاکا،^۸ ۲۰۰۸). این نظریه از زمان طرح آن، دائماً مورد نقد و اصلاح قرار گرفته است و به تغییر از باروری و مرگ‌ومیر بالا به ثبات در سطوح پایین مرگ‌ومیر و باروری پایین در حدود سطح جایگزینی

1. Adsera
2. Kreyenfeld, & Konietzka
3. Heiland
4. Cochrane
5. Thomson
6. Unger and Molina
7. Landry
8. Ojaka

Journal of Rural Development

Editor in Chief: Dr. Seyed Ahmad Firouzabadi Director in Charge: Dr. Younes Nourbakhsh

Executive Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright Holder: The Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

اشاره دارد. با این حال، وجود باروری زیر سطح جایگزینی هم قبل و هم بعد از انتشار این نظریه نشان می‌دهد که حرف‌های نسبتاً کمی برای زمینه‌های با باروری پایین دارد (باستن و همکاران، ۲۰۱۳). در دوره دیگر، پارادایم تبیینی غالب در مطالعات باروری، مدل‌های اقتصادی بودند که با کارهای لیبشتاین^۱ و بکر^۲ در اواخر دهه ۱۹۵۰ و اوایل دهه ۱۹۶۰ شروع شدند. مدل‌های اقتصادی مبتنی بر این فرض بودند که باروری در نتیجه تصمیم آگاهانه و کنش هدفمند اتفاق می‌افتد (رابینسون^۳، ۱۹۹۷). تئوری جریان ثروت بین‌نسلی کالدول^۴ (۱۹۷۶) رابطه مستقیمی را بین ساختار خانواده و باروری متصور می‌شود. وی بر این باور است که در جوامع از هر نوع و با هر سطح توسعه‌ای که باشند رفتار باروری رفتاری عقلانی است (ون‌دکا^۵، ۱۹۹۶). از نظر دیویس و بلیک^۶ یکی از عوامل مؤثر بر باروری سن ازدواج است (بونگارت و پوتر^۷، ۲۰۱۱). دیگر رویکرد تبیین‌کننده تغییرات باروری، رویکرد نهادی است. سهم عمده این رویکرد متعلق به مک‌نیکل^۸ است. در اینجا نهادها «مجموعه‌ای از قوانین رفتاری حاکم بر کنش یا روابط در شرایط دوره‌ای خاص‌اند». عناصر نهادی مربوط به رفتار باروری به احتمال زیاد بخشی جدایی‌ناپذیر از نظام ایدئولوژیک، سازمان اقتصادی، زندگی روزمره و ساختار سیاسی‌اند. مک‌نیکل این رویکرد را از طریق تجزیه و تحلیل نهادی جوامع خاص معرفی کرده است (تلاک^۹، ۲۰۰۶). تمایل به فرزند بیشتر می‌تواند با "مدل عرضه و تقاضا" که در ۱۹۷۵ توسط استرلین استفاده شد، توضیح داده شود. به طور کلی استرلین (۱۹۸۵) در نظریه خود سطح باروری یک جامعه را از انتخاب زوجین که بر اساس زمینه‌های فرهنگی و خانوادگی آنها شکل می‌گیرد متأثر می‌داند. دسته‌ای دیگر از نظریه‌ها به تبیین تفاوت باروری در بین گروه‌های قومی/ فرهنگی پرداخته‌اند. فرضیه مشخصه‌ها از این دسته نظریه‌هاست که تفاوت باروری گروه‌های مختلف را ناشی از تفاوت در مشخصه‌های اقتصادی اجتماعی خصوصاً سواد، درآمد و محل سکونت می‌داند (فورست و تیندا^{۱۰}،

1. Leibenestein
2. Becker
3. Robinson
4. Caldwell
5. Van de kaa
6. Davis and Black
7. Bongaarts & Potter
8. McNicoll
9. Telake
10. Forste & Teinda

Journal of Rural Development

Editor in Chief: Dr. Seyed Ahmad Firouzabadi **Director in Charge:** Dr. Younes Nourbakhsh

Executive Editor: Hassan Bakhshizadeh **Index:** www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright Holder: The Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 **Website:** www.jrd.ut.ac.ir **Email:** jrd@ut.ac.ir

باروری ایده‌آل: تفاوت‌های روستا/شهری ...

۱۹۹۶). تئوری دیگری که در این زمینه کاربرد دارد نظریهٔ اشاعه^۱ است. این نظریه به دههٔ ۱۹۲۰ بر می‌گردد، زمانی که وزارت کشاورزی آمریکا در تلاش بود تا به تشویق کشاورزان جهت استفاده از موادی مانند کود و سموم دفع آفات پردازد. (کله‌لند،^۲ ۲۰۰۱). اشاعه به طور سنتی به عنوان فرآیندی تعریف شده که از طریق آن ایده‌ای جدید از طریق مجموعه‌ای از کانال‌ها در طول زمان و در میان اعضای یک نظام اجتماعی برقرار شده باشد (راجرز،^۳ ۱۹۹۵). طبق این نظریه، کاهش باروری در نتیجهٔ افزایش شیوع نگرش و رفتارهایی است که پیش از این در جامعه بسیار نادر بوده و یا وجود نداشته‌اند و افزایش شیوع آنها از پیامدهای گسترش این نگرش‌ها و رفتارها از بخشی از جمعیت به بخش‌های دیگر است (کاسترلین،^۴ ۲۰۰۱). همچنین بر اساس نظریهٔ گذار دوم جمعیتی، بیشتر تغییرات رخ داده در نیات و رفتارهای باروری افراد در سطوح باروری زیر سطح جانشینی، با تغییرات نگرشی و ارزشی قابل توضیح است. این رویکرد، دلیل تغییر باروری به زیر سطح جانشینی را در تغییر ارزش‌ها و ایدئولوژی آزادی اجتماعی و فردی می‌داند. به عبارتی دیگر، تغییرات اتفاق افتاده در سطح جامعه همچون تضعیف انتظارات و ارزش‌های جامعه، نااطمینانی بازار کار و ... تغییراتی همانند کاهش تعداد فرزندان ایده‌آل را به دنبال داشته است (ون‌دکا، ۱۹۹۷). همان طوری که از مطالب فوق برمی‌آید در هر برهه از زمان تئوری‌های خاصی برای تبیین رفتار باروری مطرح شده است. از آنجا که رفتار باروری در بستر اجتماعی فرهنگی اتفاق می‌افتد شاید نتوان برای تبیین تغییرات آن به یک تئوری خاص نزدیک شد بلکه این مجموعه‌ای از عوامل است که رفتار باروری هر جامعه را رقم می‌زند. با وجود این شاید بتوان سهم توضیح‌دهندگی برخی از تئوری‌ها را بیشتر از سایر آن‌ها دانست. با توجه به اینکه روند باروری در دهه‌های اخیر در ایران همگرا بوده است می‌توان از تئوری اشاعه به عنوان یکی از تئوری‌هایی که قابلیت تبیین این تغییرات را داشته باشد نام برد. همچنین از آنجا که محل سکونت به عنوان متغیری زمینه‌ای که زمینهٔ فرهنگی خاصی را داراست بر ایده‌آل‌ها و باورهای ساکنان آن اثر می‌گذارد، لذا انتظار می‌رود بین ایده‌آل‌های باروری افراد در روستا و شهر تفاوت وجود داشته باشد.

1. Diffusion theory
2. Cleland
3. Rogers
4. Casterline

روش تحقیق

داده‌های مورد استفاده در این مطالعه حاصل یک پیمایش است که در فروردین ۱۳۹۲ در شهر کرمانشاه اجرا شده است. در این تحقیق برای اندازه‌گیری مفاهیم و متغیرها از پرسش‌نامه ساخت‌یافته استفاده شد. جمعیت آماری در این تحقیق تمامی افراد در شرف ازدواجی است که جهت انجام آزمایش‌های پزشکی قبل از ازدواج به مراکز بهداشتی-درمانی منتخب سطح شهر مراجعه می‌کردند. نمونه آماری شامل ۴۰۰ نفر از مراجعه‌کنندگان به مراکز بهداشتی منتخب است که به منظور جلوگیری از هم‌پوشانی داده‌ها از هر زوج فقط به یک نفر مراجعه و به این شیوه داده‌ها جمع‌آوری شد. نمونه مورد بررسی دو دسته افراد را در بر گرفت؛ عده‌ای که ساکن شهر کرمانشاه بودند و عده‌ای دیگر که از روستاهای مجاور شهر به مراکز بهداشتی مراجعه می‌کردند.

در تحقیق حاضر سطح تحصیلات، وضعیت اشتغال و سن ازدواج پاسخگویان به همراه سطح تحصیلات پدر و مادر و درآمد خانواده متغیرهای مستقل و باروری ایده‌آل متغیر وابسته است. برای سنجش باروری ایده‌آل از نمونه آماری سؤال شد که "به نظر شما امروزه برای هر زن و شوهر داشتن چند فرزند کافی است؟" سطح تحصیلات نیز در طیف بی‌سواد، ابتدایی و راهنمایی، متوسطه و دیپلم و بالاتر از دیپلم سنجش شده است. وضعیت اشتغال نیز در دو طبقه شاغل و غیرشاغل سؤال شد. میزان درآمد نیز از طریق سؤالی با شش طبقه در پرسشنامه گنجانده شد. سن در هنگام ازدواج از طریق یک سؤال باز در پرسشنامه مشخص شد.

یافته‌های تحقیق

یافته‌ها نشان داد که میانگین باروری ایده‌آل برای پاسخگویان ساکن شهر برابر ۱/۹ و برای هم‌تایان روستایی آن‌ها برابر ۲/۱ است. همچنین نتایج گویای آن است که میانگین سن ازدواج روستاییان برابر ۲۴/۵ سال و برای شهری‌ها برابر ۲۵/۸ سال است؛ یعنی روستاییان به طور متوسط حدود ۱ سال زودتر از هم‌تایان خود در شهر ازدواج می‌کنند که اختلاف زیادی نیست و بیانگر نوعی همگرایی در رفتار ازدواج است. سن ازدواج برای نمونه روستایی از ۱۶ تا ۳۵ و برای افراد ساکن شهر از ۱۶ تا ۴۵ سال در نوسان بود. سایر مشخصه‌های نمونه مورد بررسی در جداول ۱ و ۲ گزارش شده است. با توجه به

باروری ایده‌آل؛ تفاوت‌های روستا/شهری ...

اطلاعات مندرج در جدول ۱ حدود ۲۰ درصد از نمونه مورد بررسی ساکن روستا بوده و ۸۰ درصد ساکن شهر کرمانشاه هستند. از آنجا که بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۰ حدود ۷۰ درصد از جمعیت استان مورد بررسی شهرنشین و ۳۰ درصد روستانشین بوده‌اند لذا نسبت ۲۰ به ۸۰ درصد در مطالعه حاضر با نسبت کلی جمعیت روستا-شهری استان مطابقت نسبی دارد. یافته‌ها همچنین نشان می‌دهد که حدود ۷۸ درصد از پاسخگویان ساکن شهر دارای تحصیلات دانشگاهی‌اند در حالی که این نسبت برای روستاییان برابر ۴۹ درصد است. بنابراین همان طوری که انتظار می‌رود گسترش تحصیلات در سطوح عالی و دسترسی به مراکز آموزشی در شهر بیشتر از روستا بوده است. همچنین آمار جدول نشان می‌دهد که ۴۳ درصد از شهری‌ها شاغل بوده‌اند که این نسبت برای هم‌تایان روستایی آن‌ها برابر ۳۵ درصد بوده است.

جدول ۱. مشخصات نمونه مورد بررسی بر حسب برخی متغیرهای تحقیق، ۱۳۹۲

سطح تحصیلات شهری‌ها			محل سکونت		
۰.۳	۱	بی‌سواد	درصد	فراوانی	
۳.۱	۱۰	ابتدایی و راهنمایی	۸۰.۲	۳۲۱	شهر
۱۹.۰	۶۱	متوسطه و دیپلم	۱۹.۸	۷۹	روستا
۷۷.۶	۲۴۹	بالتر از دیپلم	۱۰۰	۴۰۰	کل
۱۰۰	۳۲۱	کل	وضعیت اشتغال		
سطح تحصیلات روستایی‌ها			۴۳.۳	۱۳۹	شاغل
-	-	بی‌سواد	۵۶.۷	۱۸۲	غیرشاغل
۱۱.۴	۹	ابتدایی و راهنمایی	۱۰۰	۳۲۱	کل
۳۹.۲	۳۱	متوسطه و دیپلم	۳۵.۴	۲۸	شاغل
۴۹.۳	۳۹	بالتر از دیپلم	۶۴.۶	۵۱	غیرشاغل
۱۰۰	۷۹	کل	۱۰۰	۷۹	کل

بخشی دیگر از متغیرهای مستقل به مشخصه‌های خانواده پاسخگویان اشاره دارد. همان طوری که از اطلاعات جدول ۲ برمی‌آید سطح تحصیلات پدر در شهر و روستا تفاوت فاحشی دارد. ۴۷ درصد پدران روستایی بی‌سواد بوده‌اند که این رقم در شهر برابر ۳۵ درصد است. همچنین مشخص شد تنها ۴ درصد پدران روستایی تحصیلات دانشگاهی داشتند در حالی که در شهر این نسبت برابر ۱۵ درصد بوده است. براساس مندرجات جدول، تفاوت سطوح تحصیلی مادران بر حسب محل

توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳

سکونت بیشتر از این تفاوت برای پدران است. ۶۲ درصد مادران روستایی بی‌سوادند و تنها حدود ۴ درصد آنها تحصیلات بالاتر از دیپلم داشته‌اند. در مقابل حدود ۴۲ درصد مادران ساکن شهر بی‌سواد و حدود ۷ درصد آنان نیز تحصیلات دانشگاهی دارند. اختلاف میزان درآمد خانواده‌های ساکن شهر و روستا نیز قابل توجه است. ۱۹ درصد خانواده‌های پاسنگویان روستایی زیر ۲۰۰ هزار تومان درآمد داشته‌اند، در حالی که این رقم برای شهری‌ها حدود ۳ درصد است. همچنین آمارها نشان می‌دهد حدود ۵ درصد خانواده‌های روستایی بالاتر از ۱ میلیون درآمد ماهانه داشته‌اند که رقم متناظر آن برای شهری‌ها حدود ۱۷ درصد است. این آمار و اطلاعات از تفاوت‌های اقتصادی و اجتماعی نسبتاً عمیق شهر و روستا در جامعه مورد مطالعه حکایت دارد. از نظر تئوریک انتظار می‌رود که تفاوت‌های بالا در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی رفتارهای مرتبط با باروری افراد را نیز متأثر سازد.

جدول ۲. توزیع نمونه بر حسب سطح تحصیلات والدین و درآمد خانواده، ۱۳۹۲

درصد	فراوانی	درآمد (هزار تومان)	مادر		پدر		سطح تحصیلات	
			درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۱۹،۰	۱۵	زیر ۲۰۰	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	بی‌سواد	روستا
۳۲،۹	۲۶	۴۰ تا ۲۰۱	۶۲،۰	۴۹	۴۶،۸	۳۷	ابتدایی و راهنمایی	
۲۹،۱	۲۳	۶۰ تا ۴۰۱	۳۴،۲	۲۷	۴۱،۸	۳۳	متوسطه و دیپلم	
۷،۶	۶	۸۰۰ تا ۶۰۱	-	-	۷،۶	۶	بالاتر از دیپلم	
۶،۳	۵	۸۰۰ هزار تا ۱ میلیون	۳،۸	۳	۳،۸	۳	کل	
۵،۱	۴	بالاتر از ۱ میلیون	۱۰۰	۷۹	۱۰۰	۷۹		
۱۰۰	۷۹	کل						شهر
درصد	فراوانی	درآمد (هزار تومان)	مادر		پدر		سطح تحصیلات	
۲،۸	۹	زیر ۲۰۰	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	بی‌سواد	
۱۵،۰	۴۸	۴۰ تا ۲۰۱	۴۲،۴	۱۳۶	۳۴،۶	۱۱۱	ابتدایی و راهنمایی	
۱۹،۹	۶۴	۶۰ تا ۴۰۱	۳۸	۱۲۲	۳۳	۱۰۶	متوسطه و دیپلم	
۲۵،۵	۸۲	۸۰۰ تا ۶۰۱	۱۲،۸	۴۱	۱۷،۸	۵۷	بالاتر از دیپلم	
۱۹،۳	۶۲	۸۰۰ هزار تا ۱ میلیون	۶،۹	۲۲	۱۴،۶	۴۷	کل	
۱۷،۴	۵۶	بالاتر از ۱ میلیون	۱۰۰	۳۲۱	۱۰۰	۳۲۱		
۱۰۰	۳۲۱	کل						

برای بررسی تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته با کنترل سایر متغیرها از تحلیل رگرسیون چندمتغیره (جدول شماره ۳) استفاده شده است. در نقاط شهری تنها متغیر سطح تحصیلات مادر اثر معناداری بر اندازه باروری ایده‌آل دارد. با افزایش سطح تحصیلات مادر، باروری ایده‌آل افراد

باروری ایده‌آل؛ تفاوت‌های روستا/شهری ...

کاهش می‌یابد. مدل استفاده‌شده تنها ۰,۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کرده است. از بین متغیرهای استفاده شده سطح تحصیلات پاسخگو، سطح تحصیلات مادر، درآمد خانواده و وضعیت اشتغال اثر معناداری بر متغیر وابسته در میان ساکنان روستا دارند. با افزایش سطح تحصیلات اندازه باروری ایده‌آل در افراد بیشتر می‌شود. سطح تحصیلات مادران شهری همچون نقاط روستایی، اثر معکوسی بر باروری ایده‌آل دارد. با افزایش درآمد خانواده، شمار فرزندان ایده‌آل افراد نیز بیشتر می‌شود. نتایج نشان می‌دهد اندازه باروری ایده‌آل افراد غیرشاغل در مقایسه با افراد شاغل بیشتر است. متغیرهای مستقل به‌کاررفته در مدل، حدود ۳۲ درصد از تغییرات باروری ایده‌آل روستاییان را تبیین می‌کند. با توجه به ضرایب رگرسیون استاندارد که امکان مقایسه را فراهم می‌کند، مشخص شد که در افراد ساکن روستا، سطح تحصیلات مادر (۰,۴۹-) بیشترین تأثیر را بر باروری ایده‌آل دارد.

جدول ۳. مدل‌های رگرسیونی مربوط به تأثیر متغیرهای مستقل تحقیق بر باروری ایده‌آل، ۱۳۹۲

Sig.	t	ضرایب غیراستاندارد			مدل	محل سکونت
		Beta	Std. Error	B		
۰,۰۰۰	۴,۹۶۹		۰,۳۶۷	۱,۸۲۵	مقدار ثابت	شهر
۰,۹۵۱	۰,۰۶۲	۰,۰۰۵	۰,۰۱۱	۰,۰۰۱	سن ازدواج	
۰,۹۸۰	۰,۰۲۵	۰,۰۰۱	۰,۰۳۵	۰,۰۰۱	سطح تحصیلات پاسخگو	
۰,۲۹۱	۱,۰۵۸	۰,۰۹۱	۰,۰۲۹	۰,۰۳۱	سطح تحصیلات پدر	
۰,۰۲۵	-۲,۲۵۴	-۰,۱۹۰	۰,۰۳۶	-۰,۰۸۱	سطح تحصیلات مادر	
۰,۷۳۸	۰,۳۴۸	۰,۰۳۱	۰,۰۳۰	۰,۰۱۱	درآمد خانواده	
۰,۳۹۸	۰,۸۴۶	۰,۰۶۰	۰,۰۹۸	۰,۰۸۳	وضعیت اشتغال (غیرشاغل)	
$R=۰,۱۵۸ \quad R^2=۰,۰۲۵ \quad Adj. R^2=۰,۰۰۳$						
۰,۰۰۴	۳,۰۲۰		۰,۸۳۳	۲,۵۱۴	مقدار ثابت	روستا
۰,۲۲۹	-۱,۲۱۳	-۰,۱۵۰	۰,۰۲۵	-۰,۰۳۱	سن ازدواج	
۰,۰۰۴	۳,۰۲۱	۰,۳۲۸	۰,۰۵۸	۰,۱۷۶	سطح تحصیلات پاسخگو	
۰,۴۸۲	۰,۷۰۷	۰,۱۰۹	۰,۱۰۳	۰,۰۷۳	سطح تحصیلات پدر	
۰,۰۰۱	-۳,۴۲۶	-۰,۴۹۹	۰,۱۲۰	-۰,۴۱۲	سطح تحصیلات مادر	
۰,۰۱۷	۲,۴۳۷	۰,۲۸۲	۰,۰۷۹	۰,۱۹۱	درآمد خانواده	
۰,۰۱۲	۲,۵۶۹	۰,۳۲۶	۰,۲۳۸	۰,۶۱۲	وضعیت اشتغال (غیرشاغل)	
$R=۰,۶۱۸ \quad R^2=۰,۳۸۲ \quad Adj. R^2=۰,۳۲۱$						

بحث و نتیجه گیری

در مطالعه حاضر سعی شد سطح باروری ایده آل افراد در آستانه ازدواج به تفکیک نقاط شهری و روستایی بررسی شود. یافته‌ها نشان داد نمونه روستایی مورد مطالعه به طور متوسط ۲٫۱ فرزند را ایده آل قلمداد می‌کنند. این در حالی بود که هم‌تایان شهری آنها ۱٫۹ فرزند را تعداد ایده آل معرفی کرده‌اند. بنابراین سطح ایده آل‌های باروری روستاییان از نمونه شهری بالاتر بوده و دقیقاً در سطح جایگزینی قرار دارد. گرایش به دو فرزند در بین زوجین در برخی مطالعات دیگر (حسینی و بگی، ۱۳۹۳؛ عباسی شوازی و همکاران ۱۳۸۱؛ هاجوون و مورگان، ۲۰۰۵) نیز نشان داده شده است. آزمون مقایسه میانگین‌ها آشکار کرد که از نظر آماری تفاوت معناداری بین باروری ایده آل روستاییان و شهری‌ها وجود ندارد. از نظر تئوریک این موضوع می‌تواند از طریق تئوری اشاعه تبیین شود. براساس تئوری اشاعه می‌توان انتظار داشت که گرایش به باروری پایین ابتدا از نقاط شهری شروع شود و با گذشت زمان به سایر نقاط روستایی گسترش یابد. با وجود این، در شرایط باروری زیر سطح جایگزینی همین اختلاف چند دهمی سطوح باروری، بی‌تردید قابل توجه خواهد بود.

در تحلیل رگرسیون چندمتغیره مشخص شد که متغیرهای مستقل برای تبیین تغییرات باروری ایده آل در بین ساکنان شهر فاقد اهمیت‌اند. این یافته نشان می‌دهد که دیگر سطوح تحصیلی، وضعیت اشتغال، سن ازدواج و وضعیت اقتصادی خانواده در رفتار باروری افراد شهری نقش حایز اهمیتی ندارد. به عبارتی شهری‌ها به نوعی همگرایی در نگرش به رفتار باروری، اندازه ایده آل خانواده و فرزند رسیده‌اند. در تحلیل رگرسیون مشخص شد که هر چند تحصیلات اثر معناداری بر باروری ایده آل ندارد اما رابطه آن دو مثبت بود یعنی با افزایش تحصیلات شمار فرزندان ایده آل افراد بیشتر می‌شود که با انتظارات تئوریک هماهنگی ندارد اما این یافته با نتایج برخی مطالعات پیشین (پیپلی و همکاران، ۱۹۷۹) همسو است.

مدل استفاده شده در این مطالعه توانست حدود ۳۲ درصد از واریانس باروری ایده آل افراد روستایی را تبیین نماید. این نتیجه‌گیری نشان می‌دهد عوامل زمینه‌ای و مشخصات فردی روستاییان در شکل‌گیری نگرش‌های مرتبط با باروری بسیار حایز اهمیت بوده و نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. این

باروری ایده‌آل؛ تفاوت‌های روستا/شهری ...

موضوع را می‌توان به تئوری مشخصه‌ها مرتبط کرد که مدعی است ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی همچون تحصیلات و درآمد از تعیین‌کننده‌های رفتار باروری است.

از آنجا که باروری ایده‌آل روستاییان در حد جایگزینی بوده لذا باید سعی کرد با تدوین، تصویب و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های درست، افراد بتوانند باروری ایده‌آل مورد نظر خود را محقق سازند. با تحقق باروری سطح جایگزینی بسیاری از دغدغه‌های جمعیتی کشور که امروز گریبان‌گیر مسئولان شده است حل می‌شود. در کنار تلاش برای پایین آوردن سن ازدواج روستاییان که اثری معکوس بر باروری ایده‌آل دارد، تداوم و اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده یکی از راه‌های تحقق باروری ایده‌آل خواهد بود. همان طوری که در بخش یافته‌ها آشکار شد، وضعیت اقتصادی نمونه روستایی مورد مطالعه خیلی پایین‌تر از افراد ساکن شهر است. لذا به احتمال قوی دسترسی آزاد به وسایل و خدمات تنظیم خانواده برای بیشتر روستاییان مقدور نیست و در صورت ایجاد محدودیت در ارائه خدمات تنظیم خانواده این قشر آسیب‌پذیرتر از افراد شهری خواهند بود. از آنجا که برنامه تنظیم خانواده در ایران دو هدف کلی ۱. به حداقل رساندن حاملگی‌های ناخواسته، ۲. به حداقل رساندن حاملگی‌های پُرخطر (حسینی و همکاران، ۱۳۹۱) را دنبال می‌کند، نباید سیاست‌های جمعیتی را با برنامه تنظیم خانواده یکی دانست و از طریق حذف یا محدود کردن برنامه‌های تنظیم خانواده سعی در افزایش جمعیت کرد. تنظیم خانواده و دسترسی به آن از ابتدایی‌ترین حقوق انسانی به شمار می‌رود و با توجه به یافته‌های این مطالعه خصوصاً در نقاط روستایی با ارائه خدمات حتی می‌توان به باروری در سطح جایگزینی نیز امیدوار بود.

منابع

حسینی، حاتم؛ بگی، بلال (۱۳۹۳). تعیین‌کننده‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و جمعیت‌شناختی تمایلات فرزندآوری زنان همسر دار مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی-درمانی همدان در سال ۱۳۹۱. ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، سال هجدم، شماره اول، صص ۳۵-۴۳.

Journal of Rural Development

Editor in Chief: Dr. Seyed Ahmad Firouzabadi Director in Charge: Dr. Younes Nourbakhsh

Executive Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright Holder: The Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

توسعه روستایی، دوره ششم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳

حسینی، حاتم؛ عرفانی، امیر؛ پاکسرشت، سلیمان؛ بگی، بلال (۱۳۹۱). نیاز برآورده نشده بهداشت بارداری و تعیین‌کننده‌های آن در میان زنان کرد شهر مهاباد. *زن در توسعه و سیاست*، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۸۶-۶۵.

رازقی نصرآباد، حجه‌بی‌بی؛ میرزایی، محمد (۱۳۹۱). شکاف بین شمار فرزندان موجود و ایده‌آل در استان‌های منتخب سمنان، کهگیلویه و بویراحمد و هرمزگان. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، سال هفتم، شماره ۱۳، صص ۱۷۶-۱۴۹.

عباسی‌شواری، محمدجلال (۱۳۸۰). همگرایی رفتارهای باروری در ایران؛ میزان، روند و الگوی باروری در استان‌های کشور در سال‌های ۱۳۵۱ و ۱۳۷۵. *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۱۸، صص ۲۳۱-۲۰۱.

عباسی‌شواری، محمدجلال؛ خواجه‌صالحی، زهره (۱۳۹۲). سنجش تأثیر استقلال، مشارکت اجتماعی و تحصیلات زنان بر تمایل به فرزندآوری (مطالعه موردی شهر سیرجان). *زن در توسعه و سیاست*، دوره ۱۱، شماره ۱، صص ۶۴-۴۵.

عباسی‌شواری، محمدجلال؛ مک‌دونالد، پیتر؛ حسینی‌چاوشی، میمنت؛ کاوه‌فیروز، زینب (۱۳۸۱). بررسی دیدگاه زنان درمورد رفتارهای باروری در استان یزد با استفاده از روش‌های کیفی. *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۲۰، صص ۲۰۳-۱۶۹.

عباسی‌شواری، محمدجلال؛ صادقی، رسول؛ محمودیانی‌گیلان، سراج‌الدین (۱۳۹۱). *مرور تحقیقات و مطالعات جوانان در ایران: خلأهای تحقیقاتی و الزامات سیاستی*. تهران: برنامه همکاری دانشگاه تهران و صندوق جمعیت سازمان ملل.

عباسی‌شواری، محمدجلال؛ حسینی‌چتوشی، میمنت؛ مک‌دونالد، پیتر؛ دلاور، بهرام (۱۳۸۳). تحولات باروری در ایران: شواهدی از چار استان منتخب. تهران: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.

محمودیانی، حسین (۱۳۷۹). پژوهشی در زمینه‌های نظری و نتایج تجربی مهاجرت و باروری. *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۱۵، صص ۱۶۴-۱۴۷.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). *نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰*. تهران: مرکز آمار ایران.

Abbasi-Shavazi, M.J, and McDonald, P. (2005). National and provincial-level fertility trends in Iran 1972- 2000. *Working Paper in Demography*, No. 94, Canberra: Australian National University.

Abbasi-Shavazi, M.J. (2000). Effects of marital fertility nuptiality on fertility transition in the Islamic Republic of Iran 1976-1986. *Working Paper in Demography*, NO.84, Canberra: Australian National University.

Journal of Rural Development

Editor in Chief: Dr. Seyed Ahmad Firouzabadi Director in Charge: Dr. Younes Nourbakhsh

Executive Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright Holder: The Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

باروری ایده‌آل؛ تفاوت‌های روستا/شهری ...

- Adsera, A. (2006). Differences in desired and actual fertility: An economic analysis of the Spanish case. *Rev Econ Household*, 4: 75-95.
- Basten, S. Sobotka, T. and Zeman, K. (2013). *Future fertility in low fertility countries*. Vienna: Institute of Demography.
- Bongaarts, J, and Potter, R, G, (2011). *Fertility, Biology, and Behavior: An Analysis of the Proximate Determinants (Studies in Population)*. Oxford: University Press.
- Caldwell, J. (1976). Toward a restatement of demographic transition theory. *Population and development review*, 2: 321-366.
- Casterline, J. (2001). Diffusion processes and fertility transition: selected perspectives. *National research council*. Available from the national academies press at: <http://www.nap.edu/catalog/10228.htm>.
- Cleland, J. (2001). *Diffusion Processes and Fertility Transition*. Washington D.C: National Academies Press.
- Cochrane, S.H. Khan, M.A and Osheba, I.K. (1990). Education, income, and desired fertility in Egypt: A revised perspective. *Economic Development and Cultural Change*, 38 (2): 313-339.
- Easterlin, R. A., (1985). *The fertility revolution*. Chicago: The Chicago University press.
- Hagewen. K. J and Morgan. PH, (2005). Intended and ideal family size in the United States, 1970-2002, *Population and development review*: 31(3): 507-527.
- Heiland, F, Prskawetz, A, and Sanderson, W.C. (2008). Are individual's desired family size stable? Evidence from West German panel data, *European Journal of Population*, 24(2): 129-156.
- Kreyenfeld, M and Konietzka (2008). *Demographic change in Germany*. New York: Springer science+business Media Press.
- McNamee, C.B. (2009). Wanted and unwanted fertility in Bolivia: Does ethnicity matter?. *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 35(4): 166-175.
- Ojakaa, D (2008). *The fertility transition in Kenya: Patterns and determinants*. Dissertation of Doctor of Philosophy, Johns Hopkins University, University de Montreal.
- Pebley, A.R, Delgado, H and Brinemann, E (1979). Fertility desires and child mortality experience among Guatemalan women. *Studies in family planning*, 10(4): 129-136.
- Reed, H, Briere, R. and Casterline, J. (1999). The role of diffusion processes in fertility change in developing countries. *National Research Council*. Available in: http://www.nap.edu/catalog.php?record_id=6475
- Robinson, C, W (1997). The economic theory of fertility over three decades. *Population studies*, 51(1): 63-74.
- Rogers, E. M. (1995). *Diffusion of innovation*. The Free Press New York
- Shah. N.M, Shah, M.A, and Radovanovic, Z (1998). Patterns of desired fertility and contraceptive use in Kuwait, *International family planning perspectives*, 24(3): 133-138.
- Thamson, E, McDonald, E and Bumpass, L. (1990). Fertility desires and fertility: hers, his and theirs. *Demography*, 27(4): 579-588.

Journal of Rural Development

Editor in Chief: Dr. Seyed Ahmad Firouzabadi Director in Charge: Dr. Younes Nourbakhsh

Executive Editor: Hassan Bakhshizadeh Index: www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright Holder: The Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 Website: www.jrd.ut.ac.ir Email: jrd@ut.ac.ir

- Unger, J.B, and Molina, G.B. (1999). Educational differences in desired family size and attitudes toward childbearing in Latina women. *Population and Environment*, 20(4): 343-351.
- Van de Kaa, D. J. (1996). Anchored Narratives: The Story and Findings of Half a Century of Research into the Determinants of Fertility. *Population Studies*, 50(3): 389-432.
- Withers, M.H (2009). *Fertility preferences, intentions and outcomes: A mixed-methods study of fertility in a Balinese village*. Dissertation of Doctor of Philosophy in public health, University of California.

Journal of Rural Development

Editor in Chief: Dr. Seyed Ahmad Firouzabadi **Director in Charge:** Dr. Younes Nourbakhsh

Executive Editor: Hassan Bakhshizadeh **Index:** www.ISC.gov.ir & www.ricest.ac.ir

Copyright Holder: The Faculty of Social Sciences, University of Tehran

ISSN: 2008-8981 **Website:** www.jrd.ut.ac.ir **Email:** jrd@ut.ac.ir

